

Олена КУЦИК,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) profkom_drogobych@ukr.net

Марія КОЛЕЧКО,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ ПАРЕМІОЛОГІЇ

У статті розглянуто лінгвістичні параметри концепту «жінка» в пареміологічних одиницях, представлених у збірниках І. Франка «Галицько-руські народні приповідки» та В. Даля «Пословицы русского народа».

Крізь призму культурно-семантичної вмотивованості виявлено та систематизовано прислів'я, які побудовано на основі зазначеного концепту в українській та російській мовах, визначено зв'язки між досліджуваними пареміями та когнітивними процесами їх концептуалізації. Установлено, що аналізований концепт має складну структуру. Вербальні засоби, які репрезентують його характерні ознаки, формують фрейм, що складається з двох протилежних мікрофреймів – зі знаком «плюс» і зі знаком «мінус». Такий підхід дав можливість виокремити кілька тематичних груп досліджуваних паремій.

Ключові слова: *концепт, концептуалізація, малі фольклорні жанри, пареміологічні одиниці, прислів'я, тематична група.*

Лит. 16.

Olena KUTSYK,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of World Literature and Slavic Studies, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) profkom_drogobych@ukr.net

Maria KOLECHKO,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Department of World Literature and Slavic Studies, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych)

CONCEPTUALIZATION OF WOMAN'S IMAGE IN THE UKRAINIAN AND RUSSIAN PAREMIAS

The linguistic parameters of concept “woman” are considered in paremiological units, presented in collections “Galician-Russian Folk Bywords” by I. Franko and “Proverbs of Russian People” by V. Dal.

Through the prism of cultural and semantic motivation revealed and systematized proverbs, which is built on the basis of the concept in Ukrainian and Russian, defined relations between the studied proverbs and cognitive processes of conceptualization. Established that analyzed concept had a complex structure. Verbal means of representing its characteristics, form a frame consisting of two opposing mikrofreys - with the sign “plus” and the sign “minus”. This approach made it possible to distinguish several thematic groups studied proverbs.

Key words: *concept, conceptualization, small folk genres, paremiological units, proverbs, thematic group.*

Ref. 16.

Елена КУЦИК,

кандидат филологических наук, доцент кафедры мировой литературы и славистики Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) profkot_drogobych@ukr.net

Мария КОЛЕЧКО,

кандидат филологических наук, доцент кафедры мировой литературы и славистики Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч)

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗА ЖЕНЩИНЫ В УКРАИНСКОЙ И РУССКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ

В статье рассмотрены лингвистические параметры концепта «женщина» в паремиологических единицах, представленных в сборниках И. Франко «Галицко-русские народные присказки» и В. Даля «Пословицы русского народа».

Сквозь призму культурно-семантической умотивированности выявлены и систематизированы пословица, которые построены на основе указанного концепта в украинском и русском языках, определены связи между исследуемыми паремиями и когнитивными процессами их концептуализации. Установлено, что рассматриваемый концепт имеет сложную структуру. Вербальные средства, которые представляют его характерные признаки, формируют фрейм, состоящий из двух противоположных микрофреймов – со знаком «плюс» и со знаком «минус». Такой подход дал возможность выделить несколько тематических групп исследуемых паремий.

Ключевые слова: *концепт, концептуализация, малые фольклорные жанры, паремиологические единицы, пословицы, тематическая группа.*

Лит. 16.

Постановка проблеми. Відомо, що фразеологічний фонд будь-якої мови як важлива складова національно-мовної картини світу відображає не лише мовні особливості, а передає світовідчуття мовців, багатовіковий досвід народу. Прислів'я та приказки є невичерпним джерелом для лінгвістичних досліджень.

На думку О. Селіванової, семантика фразеологічного звороту пов'язана з певною концептуальною структурою, що є одиницею свідомості й об'єднує вербальну й невербальну інформацію, набуту шляхом сприйняття й усвідомлення ситуації, дії, явища тощо п'ятьма психічними функціями: відчуттями, почуттями, мисленням, інтуїцією, трансценденцією [16, 19]. Багато сучасних дослідників виокремлюють концепт *жінка* як базовий у свідомості українського та російського етносів. У пропонованій статті піде мова про концептуалізацію образу *жінки* в паремійних одиницях на матеріалі збірників І. Франка «Галицько-руські народні приповідки» та В. Даля «Пословицы русского народа».

Аналіз досліджень. Специфіка мовної репрезентації концепту *жінка* постійно перебуває у полі наукових зацікавлень українських та російських мовознавців. Серед перших дослідників базового концепту *жінка* у лінгвокультурологічному аспекті в російській фразеології була В. Телія. На її думку, «зміст таких концептів культури завжди більш об'ємний, ніж концептуальне наповнення однойменної мовної сутності: їхнє осмислення нібито розтягується по всьому ідеографічному (або тематичному) полю...» [18, 260]. В українських та російських лінгвістичних студіях привертають увагу праці Н. Барвіної, яка простежила особливості мовної репрезентації концепту *жінка* на тлі фразеологізмів східнослов'янських і східностепових говірок з компонентами *баба*, *дівка*, *жінка*, *дама* [4]. Я. Каліна розглянула особливості концепту *жінка*, визначила основні соціокультурні ролі жінки та стереотипи, які розкриваються в німецьких побутових анекдотах [9]. Наукова розвідка Т. Сукаленко присвячена комплексному аналізу системи метафоричних номінативних значень концепту *жінка* як одному з методів його фігуративної вербальної презентації в українській лінгвістичній культурі [17]. Л. Адоніна описала концепт *жінка* у вигляді польової структури, дослідила особливості мовної об'єктивації концепту в гендерному та віковому аспектах на матеріалі російських фразеологізмів і художніх текстів [2]. М. Досимова проаналізувала специфіку реалізації концепту *жінка* в лінгвокогнітивному аспекті на матеріалі російської та казахської мов [8]. Ю. Абрамова звернула увагу на питання когнітивно-прагматичного аналізу англійських прислів'їв та виявлення лінгвокультурних концептів *чоловік* і *жінка* [1]. В. Калько проаналізувала особливості мовної репрезентації концепту *жінка* в укра-

їнських пареміях [10]. Концепт *жінка* у вимірах сучасних гуманітарних наук став об'єктом дослідження Ю. Андрущенко [3] тощо.

Однак питання концептуалізації образу *жінки* у зіставному аспекті в російських та українських паремійних одиницях (на матеріалі збірників І. Франка «Галицько-руські народні приповідки» та В. Даля «Пословицы русского народа») ще не було об'єктом наукових студій.

Метою нашої розвідки є дослідження у зіставному аспекті українських та російських паремійних одиниць, побудованих на основі концепту *жінка* (на матеріалі збірників І. Франка «Галицько-руські народні приповідки» та В. Даля «Пословицы русского народа»), встановлення зв'язків між досліджуваними прислів'ями і когнітивними процесами їхньої концептуалізації.

Виклад основного матеріалу. Концептуальна та мовна картини світу тісно взаємопов'язані, знаходяться у стані безперервної взаємодії й пов'язані з реальною картиною світу, тобто реальним світом, що оточує людину. Основною одиницею мовної картини світу є значення, концептуальної – концепт.

Концепт – це не лише когнітивна структура, а інтелектуальна одиниця, збагачена ціннісними ознаками. Це багатовимірне культурно-значуще соціопсихічне поняття у колективній свідомості, опредмечене у певній формі. Це культурно маркований вербалізований смисл, зовнішня форма якого представлена низкою мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну і когнітивну структури. Концептуальна метафора є одним із основних способів образного моделювання та відображення дійсності.

Найбільш інформативним матеріалом при аналізі концептів, на нашу думку, є фразеологічний фонд мови, зокрема паремійний.

Фразеологізми, прислів'я та приказки зокрема, завжди звернені на суб'єкт, тобто виникають вони не лише з метою змалювання світу, але й щоб його інтерпретувати, оцінювати, виражати суб'єктивне до нього ставлення [12, 82]. Саме тому можна висловити міркування, що в мові закріплюються й фразеологізуються саме ті образні висловлювання, які асоціюються з культурно-національними еталонами, стереотипами, міфологемами тощо, і які при вживанні у мовленні репродукують характерний для тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти менталітет [18, 233].

Концепт *жінка* має складну структуру, різноманітні елементи якої об'єктивовані фразеологічними зворотами, що називають особу жіночої статі.

За спостереженнями упорядника збірки українських прислів'їв та приказок М. Пазяка, «розгалужені гнізда мають паремії зі стрижневим

словом *жінка* (синоніми: *дружина, супруга, молодиця*), яких у книзі зафіксовано понад 200 одиниць без варіантів» [15, 10].

Ми дослідили 113 усталених словесних комплексів, які репрезентують концепт *жінка* в українській мові та 88 – в російській (на матеріалі збірників І. Франка «Галицько-руські народні приповідки» та В. Даля «Пословицы русского народа»).

Критерієм відбору фразеологізмів була обов'язкова актуалізація в їхній семантиці концептуальних ознак «особа» та «жіноча стать», які ми визначили як ядерні. Нами здійснено компонентний аналіз зібраних фразеологічних одиниць, що дозволило виокремити сім додаткових ознак, які містяться у значеннях тих чи інших одиниць, але не є обов'язковими: «вікова характеристика», «сфера діяльності», «соціальний статус», «ступінь свояцтва», «стосунки з особами чоловічої статі», «характер», «поведінка». У відповідності до окреслених концептуальних ознак, фразеологічні одиниці, що вербалізують концепт *жінка* в українському та російському паремійному дискурсі, можна умовно поділити на декілька основних тематичних груп. Ці групи можуть виокремлюватися лише в одній мові, а можуть збігатися у двох мовах.

Так, лише українська народна мудрість стверджує важливу роль жінки у людському, сімейному, господарському житті: ***Як би міг чоловік обійти ся без жінки, то був би пан Біг не сотворив Єву*** [6, 173], ***Без жінки, як без рук*** [6, 165], ***Аби ніхто не був без жінки і без своєї хати*** [6, 165], ***Біда з жінков, а без жінки ще гірша*** [6, 165], ***Жінка держить дім за три угли, а муж за четвертий*** [6, 168], ***З жінков клопіт, без жінки ще більший*** [6, 171], ***Добра жінка з пушки муки пригорицу зробить*** [6, 167] тощо. Народна мудрість підкреслює відповідальне ставлення жінки до роботи, якої завжди у неї багато: ***Жінка своєї роботи не переробить*** [6, 169]. Показово, що у збірнику І. Франка представлено паремію ***Жінки мають своє право*** [6, 170] з коментарем: «В господарським і родинним життю права жінки усталені старими звичаями» [6, 170].

Параметри «мудрість жінки, позитивний вплив на чоловіка, підтримка у скрутну годину» експлікують українські усталені звороти: ***Добра жінка і лихого чоловіка направить*** [6, 167], ***Жінка – тепла пола чоловікова*** [6, 169], ***Добра жінка краде тай перед чоловіком кладе*** [6, 167].

Жіноча врода поетично оспівується знову таки в українських прислів'ях: ***Жінка як маків цвіт*** [6, 170], ***Жінка як чічка, свіжа як ягідка, як колосок повна, прибрана як пава*** [6, 170], ***Жінка ладна всюди зарядна*** [6, 168].

У деяких українських пареміях стверджується факт влади жінки над чоловіком: *Жінка мі з хати вижене, як бим того зробив* [6, 168], *Жінці не треба противити ся, як малій дитині* [6, 171], *Жінка го під ноги взыла* [6, 167].

Лише в українських пареміях, зібраних І. Франком, йдеться про повагу, шану дбайливе ставлення до жінки, постійне піклування про неї: *Ой біда, біда, в кого жінка бліда; в кого румяна, в того кохана* [6, 172], *Жінку і стодолу все треба покривати* [6, 171]. Навіть в українському прислів'ї *Жінку серцем люби, а руками зо шкіри дери* йдеться про те, що до неї «все треба ставитися остро, але при тім не перестаючи дбанем та поводженем оказувати їй любов» [6, 171].

Крім одиниць з позитивною конотацією, зафіксованих переважно в українській мові, обидва лексикографічні джерела фіксують паремійні тексти, що акцентують на негативних рисах представниць жіночої статі, наприклад, балакучості, сварливості, впертості, невміння зберігати таємниці, пліткуванні, брехливості. Жінка завжди була символом нижнього світу, гріховності, зла, тлінного, але водночас уважалася першоджерелом усього живого. У слов'янській культурі жінка – це хаос, який упорядковує чоловік [12, 121 – 122]. За визначенням З. Коцюби, універсальним для побутової свідомості багатьох народів є переконання, що не варто довіряти жінці [11, 84]. В уявленні як українців, так і росіян балакучість, сварливість, впертість, невміння тримати таємниці, поширення пліток, брехливість, лінощі – суто жіночі вади. Проілюструємо прикладами: укр. – *Жінка ладна завше зрадна* [6, 168]; *Жінка ми дихати не дає* [168]; *Жінка княгинка, а хата не метена* [6, 168], *Жінка на роздаток, а чоловік на податок* [6, 169], *Жінка би не жила, якби не висварила ся* [6, 167], *Жінка ладна завше зрадна* [6, 168], *Жінка ми дихати не дає* [6, 168], *Жінка княгинка, а хата не метена* [6, 168]; *Жінка ми світ зав'язала* [6, 168]; рос. – *С бабой не сговоришь* [14, 307], *Бабу не переговоришь* [14, 307], *Где две бабы, там суём (сейм, сходка), а где три, там содом* [14, 307], *Три бабы – базар, а семь – ярмарка* [14, 307], *Собака умней бабы: на хозяина не лает (о брани)* [14, 307], *Бабий кадык не заткнешь ни пирогом, ни рукавицей* [14, 307], *Бабий язык, куда ни завались, достанет* [14, 308], *Вольна баба в языке, а черт в бабьем кадыке* [14, 308], *Стели бабе вдоль, она меряет поперек* [14, 307], *Бабья вранья и на свинье не объедешь* [14, 308], *Бабе хоть кол на голове теши* [14, 307], *Волос долог, а язык длинней (у бабы)* [14, 307], *Женские умы – что татарские сумы (перемётны)* [14, 307], *Женских прихотей не перечтёшь* [14, 308], *Женское слово, что клей, пристаёт* [14, 308] тощо.

Українське прислів'я *Молода жінка старому трутизна* [6, 68] метафорично відображає іронічне ставлення народу до нерівних за віком шлюбів.

Образ жінки – не людини є яскравим свідченням її приниження суспільною думкою лише в російській колективній свідомості: *Курица не птица, а баба не человек* [14, 308], *Курице не быть петухом, а бабе мужиком* [14, 308], *Кобыла не лошадь, баба не человек* [14, 308], *Я думал, идут двое, ан мужик с бабой* [14, 308], *Баба – что жаба* [14, 308] тощо.

Жінка – нижча істота, над якою чоловік стверджує свою владу й домінування. Прислів'я про владу чоловіка над жінкою представлені й у збірнику І. Франка: *В мене жінка мусить у решеті гуляти* [6, 166], *Жінка не бита, а коса не клепана – на едно виходит* [6, 169], *Жінка не бита, то так як хата не вкрита* [6, 169], *Жінка не любить такого чоловіка, що її не б'є* [6, 169], *Жінка тай вода спокійна не бита псуеся* [6, 169], *Жінці огроза мусить бути* [6, 171], *Жінці попусту не давай* [6, 171]. «Стародавній погляд на жінку як на домашню невольницю» І. Франко ілюструє паремією *Я свою жінку люблю, але іно в ночи, а в день робю не в як конем* [6, 174].

У російській розмовній мові лексема «баба» вживається як синонім слова «женщина» [13, 33]. В. Телія підкреслює особливий статус найменування «баба», що для росіян постає культурно маркованим у всіх значеннях. Паремійна рубрика В. Даля подається під назвою «Баба – женщина». Про широке використання російського іменника «баба» у значенні «жінка» свідчить ціла низка прислів'їв: *Баба бредит, да черт ей верит* [14, 308], *Бабья вранья и на свинье не объедешь* [14, 308], *Мужик тянет в одну сторону, баба в другую* [14, 308], *Кто бабе (свахе) поверит, трёх дней не проживёт* [14, 308], *Бабе хоть кол на голове теши* [14, 307] тощо. В одній з представлених В. Далем паремій синонімом слова «баба» є лексема «барыня»: *Этой бабе (барыне) только бы штаны надеть* [14, 308].

З наведених І. Франком паремійних одиниць видно, що в українській мові того часу слово «баба» у значенні «жінка» не вживалося. Слово «баба» є культурно-маркованим, саме воно найчастіше трапляється в російській фразеології з іронічним або зневажливим відтінком.

В російській пареміології жінка може порівнюватися чи ототожнюватися з глиняним горщиком: *Баба, что глиняный горшок: вынь из печи, он пуще шипит* [14, 307], *Баба, что горшок: что ни влей – всё кипит* [14, 308], з прялкою: *Семь топоров вместе лежат, а две прял-*

ки врознь [14, 307], *Две косы рядом, и в кучке, а две прялки – никак* [14, 307], з веретеном: *Смирен топор*, да веретено бодливо [14, 307], з куркою: *Курица гогочет, а петух молчит* [14, 308], з мішком: *Баба, что мешок: что положишь, то и несёт* [14, 308], і навіть з чортом: *Баба да бес – один у них вес* [14, 309].

Висновки. Підсумовуючи сказане, констатуємо, що, мовний концепт *жінка* об'єднує образні, культурологічні та поведінкові характеристики денотата «жінка / жєнщина (баба)», виражені пареміологічними одиницями обох мов. Досліджуваний концепт вирізняється складною структурою, лінгвокультурна модель якої складається з аксіологічно нейтрального центру та варіативних мікрофреймів з позитивною і негативною конотацією в українській мові та переважно негативною – в російській.

Прислів'я акумулюють у собі філософські й моральні погляди, практичні правила життєвої мудрості. Більшість російських паремій характеризують жінку з негативного боку. Такий стан речей пояснюється досить тривалим існуванням саме патріархального суспільства. В українській мові паремійні тексти відображають історичні традиції матріархату, які беруть початок з часів козацтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова Ю. Регулятивний потенціал британських прислів'їв як засобів мовного втілення концептів чоловік та жінка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук – Харків, 2009. – 20 с.
2. Адонина Л. В. Методика концептуального аналізу (на прикладі концепта ЖЕНЩИНА) // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология». – 2001. – Том 20 (59). – №1. – С. 272–282.
3. Андрущенко Ю.І. Концепт «жінка» у вимірах сучасних гуманітарних наук // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія. – 2014. – № 1107. Вип. 70. – С. 54–59.
4. Барвіна Н.О. Концепт жінка в українській фразеології : культурні стереотипи. – Лінгвістика. – 2013. – № 2 (29). – С. 108–114.
5. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006.
6. Досимова М. Национальная специфика языковой объективации концепта женщина (на материале русского и казахского языков): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук. – Воронеж : 2008. – 23 с.
7. Каліна Я. Концепт жінка та стереотипні уявлення про її соціокультурну роль у німецькому побутовому анекдоті // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 25–31.

8. Калько В. В. Концепт «ЖІНКА» в українських пареміях // Вісник Черкаського університету. Збірник наукових праць / Редкол. : А.І. Кузьмінський (голов. ред.) та ін. – Черкаси : ЧНУ. – Випуск 193. – 2010. – С. 84–90.
9. Коцюба З.Г. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbs'альному просторі (від універсального до національного) : монографія / З. Г. Коцюба. – Львів : ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2010. – 472 с.
10. Маслова В. Лингвокультурология : учеб. пособие для студентов высших учеб. заведений. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
11. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова [4-е изд., дополненное]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
12. Пословицы русского народа: Сборник В. Даля. В 2-х т. / Послел. В. Аникина. – М. : Худож лит., 1989.
13. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру / Упоряд.М.М. Пазяк – К. : Наукова думка, 1990. – 528 с.
14. Селіванова О. О. Міфологема мотивація номінативних одиниць (на матеріалі української мови) // Мовознавство. – 2006. – №6. – С. 41–51.
15. Сукаленко Т. М. Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». – К., 2009. – 20 с.
16. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Шк. «Языки рус. культуры», 1996. – 288 с.

REFERENCES

1. Abramova Yu. Rehuliatyvnyi potentsial brytanskykh prysliviv yak zasobiv movnoho vtillennia kontseptiv cholovik ta zhinka: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk – Kharkiv, 2009. – 20 s.
2. Adonyna L. V. Metodika kontseptualnoho analiza (na prymere kontseptu ZHENSCHYNA) // Uchenye zapiski Tavrycheskoho natsyonalnoho unyversyteta im. V. Y. Vernadskoho. Seryia «Fylolohya». – 2001. – Tom 20 (59). – №1. – S. 272 – 282.
3. Andrushchenko Yu.I. Kontsept «zhinka» u vymirakh suchasnykh humanitarnykh nauk // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser.: Filolohiia. – 2014. – № 1107. Vyp. 70. – S. 54–59.
4. Barvina N.O. Kontsept zhinka v ukrainskii frazeolohii: kulturni stereotypy. – Lnhvistyka. – 2013. – № 2 (29). – S. 108 – 114.
5. Halytsko-ruski narodni prypovidky: U 3-kh t. / Zibrav, uporiadkuvav i poiasnyv Dr. Ivan Franko. – Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2006.
6. Dosimova M. Natsionalnaia spetsyfyka yazykovoi obektivatsii kontseptu zhenshchina (na materiale russkoho i kazakhskoho yazykov): avtoref. dis. na soiskanie nauch. stepeni kand. filol. nauk. – Voronezh: 2008. – 23 s.

7. Kalina Ya. Kontsept zhinka ta stereotypni uivlennia pro yii sotsiokulturnu rol u nimetskomu pobutovomu anekdoti // *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. – 2009. – № 2. – S. 25–31.
8. Kalko V. V. Kontsept «ZHINKA» v ukrainskykh paremiiakh // *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Zbirnyk naukovykh prats / Redkol.: A.I. Kuzminskyi (holov. red.) ta in.* – Cherkasy: ChNU. – Vypusk 193. – 2010. – S. 84–90.
9. Kotsiuba Z.H. Refleksii pobutovoi svidomosti v riznomovnomu proverbialnomu prostori (vid universalnoho do natsionalnoho): monohrafiia / Z. H. Kotsiuba. – Lviv : DP «Vydavnychiy dim «Ukrpol», 2010. – 472 s.
10. Maslova V. Linhvokulturolohiia: ucheb. posobiie dlia studentov vysshikh ucheb. zavedenyi. – M. : Akademiia, 2001. – 208 s.
11. Ozhehov S.I., Shvedova N.Yu. Tolkovy slovar russkoho yazyka: 80 000 slov i frazeolohicheskikh vyrazhenii / Rossiiskaia akademiia nauk. Institut russkoho yazyka im. V.V. Vinogradova [4-e izd., dopolnennoe]. – M. : Azbukovnik, 1999. – 944 s.
12. Posloviety russkoho naroda : Sbornyk V. Dalia. V 2-kh t. / Poslesl. V. Anikina. – M. : Khudozh. lit., 1989.
13. Pryslivlia ta prykazky: Liudyna. Rodynye zhyttia. Rysy kharakturu / Uporiad.M.M. Paziak – K.: Nauk. Dumka, 1990. – 528 s.
14. Selivanova O. O. Mifolohemna motyvatsiia nominatyvnykh odynyts (na materialii ukrainskoi movy) // *Movoznavstvo*. – 2006. – №6. – S. 41–51.
15. Sukalenko T. M. Metaforychne vyrazhennia kontseptu ZhINKA v ukrainskii movi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». – K., 2009. – 20 s.
16. Teliia V. N. Russkaia frazeolohiia. Semanticheskii, prahmatischeskii i linhvokulturolohicheskii aspekty. – M. : Shk. «Yazyki rus. kultury», 1996. – 288 s.